

sundaki bilgisi ve âli rivayetleriyle tanındı. Kendisinden de Ebû Dâvûd, Ya'kûb el-Fesevî, İbn Ebû Dâvûd, Tahâvî ve Taberânî gibi âlimler rivayette bulundular. İbn Ebû Hâtim, onun güvenilir bir âlim olduğuna işaret ederek babasıyla arkadaşlıklarını bulduğunu, kendisinden babasıyla birlikte hadis yazdıklarını söylemiştir. Bizzat Ebû Zür'a er-Râzî'nin Ebû Zür'a ed-Dimaşkî'ye anlattığına göre, bazı Reyililer Dimaşk'a geldikleri zaman Ebû Zür'a ed-Dimaşkî'nin ilmüne hayran kaldılar ve kendisiyle iftihar ettikleri hemşehrileri Ubeydullah b. Abdülkerîm'e "Rey'in Ebû Zür'a'sı" anlamına gelmek üzere onun künyesini verdiler. Çeşitli hadis âlimleri ondan güvenilir bir muhaddis diye söz etmekte, arkadaşı Ebû Hâtim er-Râzî ise **sadûk*** olduğunu söylemektedir.

Ebû Zür'a ed-Dimaşkî Cemâziyelâhîr 281'de (Ağustos 894) Dimaşk'ta vefat etti. Onun 280 (893) ve 282 (895) yıllarında öldüğü de rivayet edilmektedir. Her biri muhaddis olan Muhammed, Amr ve Mahmûd adlarında üç oğlu ile bir kızı vardır. Kardeşinin torunu muhaddis Muhammed b. Abdullah b. Amr da Ebû Zür'a ed-Dimaşkî diye anılmaktadır.

Eserleri. 1. *et-Târîh*. Eserde Hz. Peygamber ile Hulefâ-yi Râşidîn'in hayatına, Hz. Fâtıma ile Resûl-i Ekrem'in hanımlarının vefat tarihlerine, Şam bölgesinde vefat eden sahâbîler, tâbiîler, âlimlerle Dimaşk, Filistin ve Merv kadılarına dair 2330 rivayet senedleriyle birlikte zikredilmektedir. Şükrullah b. Ni'metullah el-Kücânî, eserin Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan (Fâtih, nr. 4210) yeğâne nüshası üzerinde yüksek lisans çalışması yapmış, bu çalışma geniş bir fihristle birlikte iki cilt halinde yayımlanmıştır (Dimaşk 1980). 2. *el-Ehâdîs ve'l-Hikâyat ve'l-İel ve's-su'âlât*. Bir nüshası Zâhiriyye Kütüphanesi'nde (Mecmua, nr. 15/3, vr. 42^a-155^a), sadece birinci cildin nüshası ise Millet Kütüphanesi'nde (Fezzullah, nr. 2169/4, vr. 48^a-60^b) bulunmaktadır.

Ebû Zür'a ed-Dimaşkî'nin bunlardan başka muhtelif kaynaklarda zikredilen *eş-Tabakât*, *el-İhve ve'l-ehavât*, *Tesmiyetü şüyühî ehli Dimaşk*, *Tesmiyetü ehli Filistin*, *Tesmiyetü ehli Hıms*, *Tesmiyetü nefer zevî esnân ve'l-ilm*, *Tesmiyetü aşhâbî'l-Evzâ'î*, *Men haddeşe bi's-Şâm mine'n-nisâ'* adlı eserleri bulunmaktadır. Onun eserlerini titiz bir şekilde araştıran Şükrullah b. Ni'metullah, çeşitli kaynaklarda adları ge-

çen yirmi beş kitabını zikretmekte ve bunların çoğunun *et-Târîh* ve *eş-Tabakât*'in muhtelif bölümleri olabileceğini söylemektedir. Brockelmann'ın, Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Fâtih, nr. 4210) onun *Sîretü'r-Resûl ve târîhu'l-İhulefâ'î'r-râşidîn* adlı bir kitabının bulunduğunu söylemesi bir zühul eserdir, zira bu kitap Ebû Zür'a'nın *et-Târîh*'in den ibarettir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû Zür'a ed-Dimaşkî, *Târîh* (nşr. Şükrullah b. Ni'metullah el-Kücânî), Dimaşk 1980, nâşirin mukaddimesi, I, 10-94; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, V, 267; İbn Ebû Ya'lâ, *Tabakâtü'l-Hanâbile*, I, 205-206; Sem'ânî, *el-Ensâb* (Bârûdî), V, 496; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XIII, 67-68, 311-316; XVII, 50; a.m.f., *Tezkiretü'l-huffâz*, II, 624-625; Safedî, *el-Vâfi*, VIII, 209-210; İbn Hacer, *Tezhibü't-Tezhib*, VI, 236-237; İbn Tağrîberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, III, 87; Süyûtî, *Tabakâtü'l-huffâz* (Lecne), s. 270; *Keşfü'z-zunûn*, I, 584; II, 1440; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, II, 177; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetrafe*, s. 130; Brockelmann, *GAL* (Ar.), III, 21; Sezgin, *GAS*, I, 302; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, V, 163; Şâkir Mustafa, *et-Târîhu'l-Arabî ve'l-mü'errihân*, Beyrut 1980-83, I, 132; II, 225-226.

M. YAŞAR KANDEMİR

EBÜ ZÜR'A el-İRÂKÎ

(bk. İBNÜ'İ-İRÂKÎ).

EBÜ ZÜR'A el-KÂDÎ

(أبو زرعة القاضي)

Ebû Zür'a Muhammed b. Osmân b. İbrâhîm b. Zür'a es-Sekafî ed-Dimaşkî (ö. 302/914)

Mısır ve Şam kadılığı yapan Şâfiî fakihî.

Dedesinin sonradan İslâmiyet'i kabul eden bir yahudî, kendisinin de Dimaşkî ve Sakîf kabilesinin *mevlâ**sı olduğundan başka doğumu, gençliği, tahsili hakkında kaynaklarda bilgi yoktur. Kadılık görevleriyle ilgili olarak verilen bilgiler de farklıdır. Kaynakların birçoğunda önce Mısır, sonra Şam kadılığı yaptığı belirtilirken bazılarında da aksi söylenmektedir. Ayrıca kadılık görevine Ahmed b. Tolun, oğlu Humâreveyh, onun oğlu Hârûn veya Abbâsî Halifesi Mu'tazîd-Billâh (892-902) tarafından tayin edildiğine dair farklı bilgiler verilmektedir. Ancak İbn Asâkir'in verdiği bilgilerden, Ebû Zür'a'nın Ahmed b. Tolun (868-884) ve oğlu Humâreveyh (884-896) zamanlarında Şam, Hârûn zamanında da (896-905) Mi-

sır ve daha sonra tekrar Şam kadılığı yaptığı anlaşılmaktadır.

Hârûn b. Humâreveyh tarafından 284'te (897) Mısır'a kadı tayin edildiğinde Filistin, Ürdün, Humus ve Kinnesrîn gibi bölgeler de kendisine bağlandı. Mısır'a tayin edilen ilk Şâfiî kadı olan Ebû Zür'a, 292 (905) yılında Abbâsî Halifesi Müktefi-Billâh'ın Kahire'yi ele geçiren kumandanı Muhammed b. Süleymân el-Kâtib tarafından azledilinceye kadar bu görevde kaldı. Daha sonra Şam kadılığına tayin edildi ve Rebülâhîr 302 (Kasım 914) tarihinde vefatına kadar bu görevini sürdürdü. Evzâî mezhebine bağlı olan Şam halkı onun gayretleriyle Şâfiî mezhebini benimsedi. Mısır kadısı iken kadıların tayin işiyle de görevli olduğu için Mısır ve Şam'a Şâfiî kadıların tayinini sağlamış, kendisinden sonra da kadılık görevine hep bu mezhepten olan kimseler getirilmiştir. Hatta Ebû Zür'a'nın, Şâfiî mezhebinin kaynak eserlerinden olan *Muhtaşarü'l-Müzenî*'yi ezberleyenlere 100 dinar verdiği rivayet edilmektedir.

İlmî ve kazâî faaliyetlerinin yanı sıra siyasetle de ilgilenen Ebû Zür'a'nın Halife Mu'temid-Alellâh ile, fiilen iktidarı elinde bulunduran kardeşi Ebû Ahmed el-Muvaffak arasındaki mücadelede halifenin tarafını tuttuğu bilinmektedir. Hatta Ahmed b. Tolun'un isteği üzerine Dimaşk'ta camide, kardeşi Mu'temid'e karşı biatını bozan Muvaffak'ı veliahtlıktan aldığı ilan etmiştir. Mu'temid'den sonra hilâfet makamına geçen Muvaffak'ın oğlu Mu'tazîd-Billâh bundan dolayı Ebû Zür'a'yı sorguya çekmişse de kendisinin zekâsı ve halifenin hoşgörüsü sayesinde affedilmiştir.

Hüküm vermede son derece dikkatli olduğu söylenen Ebû Zür'a'dan Muhammed b. Yûsuf el-Herevî, Hasan b. Habîb el-Hasâirî ve başkaları hadis rivayet etmişlerdir. Resmî kadılık görevinin dışındaki halkın sağlığı ile de ilgilenmiş, çeşitli bitkilerden ilâçlar yaparak bazı hastalıkları tedavi etmeye çalışmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Kindî, *el-Vülât ve'l-kuğât* (Guest), s. 248, 480, 518-523; İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk*, XV, 652-655; İbn Manzûr, *Muhtaşaru Târîhi Dimaşk*, XXIII, 46-49; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XIV, 231-233; Safedî, *el-Vâfi*, IV, 82-83; Sübkî, *Tabakât*, III, 196-198; İsnevî, *Tabakâtü's-Şâfi'iyye*, I, 519-520; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, XI, 122-123; İbn Kâdî Şühbe, *Tabakâtü's-Şâfi'iyye*, I, 101-102; İbn Tağrîberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, III, 183-184; Süyûtî, *Hüsnü'l-muḥâdâra*, I, 399; II, 145.

OSMAN ESKİCIOĞLU